

ЛОМАКІНА І. Ю.,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін*(Білоцерківський національний
аграрний університет)*

УДК 342.951

**РОЛЬ САМОРЕГУЛІВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РЕГУЛЮВАННІ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

У статті визначена роль саморегулівних організацій у сільському господарстві. Зроблено висновок, що саморегулівні організації у сільському господарстві – це неприбуткові організації, які діють із метою власного упорядкування діяльності її учасниками в окремому виді, галузі, сегменті сільського господарства. Проведено класифікацію видів саморегулівних організацій у сільському господарстві: за суб'єктивним аспектом; залежно від галузі, сегменту сільського господарства; за певним територіальним принципом; залежно від визначення офіційного статусу.

Ключові слова: саморегулювання сільського господарства, саморегулівні організації у сільському господарстві, неприбуткові організації, сільське господарство, офіційний статус, галузь.

В статье определена роль саморегулируемых организаций в сельском хозяйстве. Сделан вывод, что саморегулируемые организации в сельском хозяйстве – это некоммерческие организации, которые действуют с целью собственного упорядочения деятельности ее участниками в отдельном виде, отрасли, сегменте сельского хозяйства. Проведена классификация видов саморегулируемых организаций в сельском хозяйстве: по субъектному аспекту; в зависимости от отрасли, сегмента сельского хозяйства; по определенному территориальному принципу; в зависимости от определения официального статуса.

Ключевые слова: саморегулирование сельского хозяйства, саморегулируемые организации в сельском хозяйстве, неприбыльные организации, сельское хозяйство, официальный статус, отрасль.

The article defines the role of self-regulatory organizations in agriculture. It is concluded that self-regulatory organizations in agriculture are non-profit organizations that operate with the aim of organizing its activities by its participants in a separate type, industry, and agriculture segment. The classification of types of self-regulatory organizations in agriculture is carried out: on the subject aspect; depending on the industry, the segment of agriculture; according to a certain territorial principle; depending on the definition of official status.

Key words: self-regulation of agriculture, self-regulating organizations in agriculture, non-profit organizations, agriculture, official status, branch.

Вступ. Становлення інституту саморегулівних організацій (далі – СРО) у сільському господарстві сприятиме розвитку громадянського суспільства в Україні, адже відповідальний бізнес – це розквіт держави й економіки. Функціонування СРО у цій сфері

є особливо важливим з огляду на євроінтеграційний напрям і гармонізацію законодавства України із законодавством ЄС щодо безпечності та якості продукції. Наразі у сільському господарстві діє невелика кількість СРО із офіційно зареєстрованим статусом. Інші ж громадські об'єднання та господарські асоціації, діяльність яких тяжіє до сільського господарства, не є визнаними як СРО, оскільки законодавство не передбачає підстав для їх саморегулювальної легалізації. Проблематика законодавчої невизначеності статусу неофіційних СРО, суперечливість і недосконалість положень щодо діяльності уже визнаних СРО у сільському господарстві потребує ретельного наукового дослідження.

Вивченням проблем правового статусу СРО з позиції цивільного та господарського права займалися такі українські вчені: О. Гончаренко, О. Ковальова, В. Кочин, В. Махінчук, В. Полухович, Н. Філатова, В. Щербина та ін. Конкретизація правового статусу, повноважень, функцій СРО у сільському господарстві є малодослідженим питанням через акцентування уваги вчених на проблематиці державного регулювання сільського господарства. Однак в умовах сьогодення саморегулювання є явищем, яке допомагає збалансувати публічні та приватні інтереси, а СРО, у свою чергу, – це інституційний засіб саморегулювання, тому їх дослідження є не менш важливим завданням.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ролі СРО у сільському господарстві.

Результати дослідження. СРО у сільському господарстві зазвичай діють у межах правового поля, і тому від належного законодавчо-виконавчого забезпечення залежить ефективне функціонування їх зокрема та всього державного механізму в цілому.

Ефективність державно-правового регулювання сільського господарства залежить від ефективності законодавчого забезпечення; ефективності виконавчо-розпорядчої діяльності, що забезпечує конкретизацію норм закону на підзаконному рівні; ефективності діяльності щодо застосування положень закону спеціальними суб'єктами [1, с. 140].

Статус СРО для об'єднання учасників ринку – це ознака високої самовідповідальності, дієвий спосіб завоювання довіри споживачів, можливість донесення консолідованої позиції до органів державної влади під час формування заходів аграрної політики [2, с. 24].

СРО у сільському господарстві можна класифікувати за певними видами. По-перше, слід виходити з того, який саме суб'єкт здійснює саморегулювальну діяльність: представники певної професії чи галузі у сільському господарстві. Тому пропонуємо таку класифікацію СРО за суб'єктним аспектом: за професійним спрямуванням або представництвом певної галузі. Всеукраїнська громадська організація «Спілка оцінювачів землі» є СРО за професійним спрямуванням, а ось безстатусна Громадська спілка «Органічна Україна» – це СРО за представництвом у певній галузі сільського господарства.

По-друге, СРО також можна класифікувати залежно від галузі, сегменту сільського господарства (наприклад, СРО молочної, органічної, рибної, м'ясної та інших галузей).

По-третє, СРО функціонують за певним територіальним принципом. Тому виділяють міжнародні, всеукраїнські (національні), регіональні та локальні СРО у сільському господарстві.

По-четверте, класифікація СРО залежить від визначення їх офіційного статусу. Так, О.М. Гончаренко зазначає: «Сьогодні в Україні склалася ситуація, яка дає привід для поділу СРО на три основні підвиди: 1) статусні (офіційні) СРО, визнані як такі у встановлений законний спосіб і наділені / не наділені відповідними делегованими повноваженнями; 2) безстатусні (неофіційні) СРО, які не визнані саморегулювальними через відсутність законодавчого підґрунтя (визначеності), однак виходячи з мети, завдань і функцій яких можна стверджувати про їх фактичну діяльність як СРО (зазвичай це громадські об'єднання підприємців певної галузі, виду господарської діяльності; господарські асоціації, т. зв. «бізнес-асоціації»); 3) безстатусні (неофіційні) спеціалізовані СРО, які не визнані саморегулювальними та мають особливе законодавче регулювання (торгово-промислові палати; фондові та товарні біржі)» [3, с. 109]. Погоджуємося з такою думкою науковця, адже й у регулюванні сільського господарства склалася ситуація, коли безстатусні СРО діють як фактичні СРО, оскільки

законодавством не встановлена можливість їх діяльності як статусних. Виходячи з наведеного, пропонуємо поділяти СРО у сільському господарстві на: статусні СРО (визнані компетентним органом як такі) та безстатусні (не визнані компетентним органом як СРО, однак мають властивий їм обсяг повноважень). Наприклад, до статусних можна віднести Всеукраїнську громадську організацію «Спілка оцінювачів землі», яка діє відповідно до Наказу Державного комітету України по земельним ресурсам «Про визнання статусу Всеукраїнської громадської організації «Спілка оцінювачів землі» як саморегулювальної організації оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок» від 15 травня 2006 р. № 164 [4]. Також згідно із Наказом Державного комітету України по земельним ресурсам від 18 жовтня 2004 р. № 342 Всеукраїнську громадську організацію «Ліга оцінювачів земель» визнано як СРО оцінювачів, що проводять експертну грошову оцінку земельних ділянок [5].

Н. Філатова визначає такі ознаки СРО: 1) утворення СРО у формі невідприємницького товариства, заснованого шляхом добровільного об'єднання учасників певного виду підприємницької та / або професійної діяльності; 2) наявність подвійної мети утворення таких організацій; 3) наявність низки специфічних функцій, не властивих іншим різновидам невідприємницьких товариств. Ці функції можуть бути обов'язковими і факультативними [6, с. 284–285]. З цього приводу О.В. Ковальова підсумовує: «Аналіз нормативно-правових актів, що визначають параметри функціонування чотирьох СРО в аграрному секторі, свідчить про наявність спільних рис, які в цілому відповідають характеристикам інституту саморегулювання» [7, с. 285].

Нормативно затверджено вимоги щодо визнання статусу СРО. Зокрема, «Порядок визнання Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру статусу саморегулювальної організації оцінювачів, що проводять експертну грошову оцінку земельних ділянок» від 05 жовтня 2004 р. № 1303, затверджений постановою Кабінету Міністрів України, встановлює таке: «Всеукраїнська громадська організація фізичних осіб-оцінювачів, що проводять експертну грошову оцінку земельних ділянок, може набути статусу СРО оцінювачів у разі, якщо: вона утворена і діє на засадах самоврядування, а її діяльність не передбачає отримання прибутку; її статутними документами передбачено фіксоване індивідуальне членство; кількісний склад цієї організації налічує не менш як 250 оцінювачів, кваліфікацію яких посвідчено свідоцтвом, виданим Держгеокадастром на підставі відповідного рішення екзаменаційної комісії; встановлено відповідно до статутних документів процедуру внутрішньої сертифікації її членів» [8].

Згідно із положеннями Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 09 грудня 2012 р. № 5462-VI передбачено створення СРО, яка об'єднує суб'єктів дорадчої діяльності [9]. Відповідно до ст. 7 цього Закону СРО може: брати участь у розробленні державних цільових програм сільськогосподарської дорадчої діяльності; вести реєстри дорадників, дорадчих служб; здійснювати методичне забезпечення суб'єктів дорадчої діяльності, розробляти і впроваджувати правила їх поведінки; брати участь у професійній підготовці суб'єктів дорадчої діяльності; проводити збір, узагальнення та попередній аналіз інформації про діяльність суб'єктів дорадчої діяльності. Постановою Кабінету Міністрів України від 18 листопада 2009 р. № 21 затверджено «Порядок надання всеукраїнській громадській професійній організації статусу саморегулювальної організації» [10]. Статус СРО надає Мінагрополітики всеукраїнській громадській професійній організації, яка утворена і діє на засадах самоврядування; до складу якої входить не менш як 50% суб'єктів дорадчої діяльності, що внесені до Реєстру сільськогосподарських дорадчих служб і Реєстру сільськогосподарських дорадників і експертів-дорадників; яка об'єднує членів не менш як із 17 областей України; 75% загальної кількості членів – фізичних осіб якої провадять сільськогосподарську дорадчу діяльність на професійній основі та яка проводить відповідно до статутних документів підвищення кваліфікації своїх членів [10]. Водночас Л. Полухович стверджує: «оскільки чинне законодавство України передбачає складну процедуру реєстрації дорадчих служб і високі вимоги до професійної підготовки радників, а також обмеження фінансування їх діяльності (з бюджету фінансуються лише соціально спрямовані програ-

ми та лише на підставі акта виконаних робіт) і жорсткий контроль перевіряючих органів за використанням бюджетних коштів, діяльність дорадників є неефективною, не забезпечує потреб суб'єктів господарювання (зокрема щодо роз'яснення специфіки діяльності в контексті членства України в СОТ)» [11, с. 88]. Такий стан дорадчої служби впливає і на функціонування СРО у цій сфері професійної діяльності. Тобто можна говорити про декларативність норм Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» щодо створення інституту СРО у дорадчій діяльності.

До безстатусних СРО у сільському господарстві можна віднести такі: Національну асоціацію цукровиків України, Національну асоціацію виробників м'яса та м'ясопродуктів України «Укрм'ясо», Асоціацію виробників молока України, Громадську організацію «Асоціація виробників амаранту та амарантової продукції», Українську асоціацію виробників картоплі та багато інших. До прикладу, до сфери діяльності, закріпленої у Статуті, Національна асоціація виробників м'яса та м'ясопродуктів України, яка позиціонує себе як добровільна недержавна організація, відносить: постійну координацію виробничої діяльності її учасників; сприяння розвитку ринків м'яса та м'ясопродуктів в Україні та поза її межами; представництво інтересів членів асоціації у державних і громадських органах; створення нормативно-технічної документації; участь у розробці нормативно-правових актів [12]. Проведений аналіз повноважень статусних і безстатусних СРО у сфері сільського господарства дає підстави стверджувати про відсутність суттєвих відмінностей у функціях, що здійснюють ці СРО. Відмінності зазвичай стосуються специфіки галузі, яка має бути врахована у діяльності СРО. Однак слід резюмувати, що безстатусні СРО створюються у тих сферах, галузях, де законодавством не встановлена можливість діяльності статусних СРО.

Отже, виходячи із нормативно-правової бази щодо регулювання правового статусу СРО, можна дійти висновку: СРО у сільському господарстві також утворюються як неприємницькі товариства з добровільним членством. Вони можуть реалізувати як публічну мету – допомогу державним органам в упорядкуванні діяльності у певній галузі, так і приватну – представництво та захист інтересів, врегулювання конфліктів між представниками певної галузі.

До кваліфікаційних вимог СРО у сільському господарстві можна віднести: кількісний склад учасників, особливості суб'єктного складу, наявність процедури кваліфікації членів, встановлення порядку сертифікації членів. Статус офіційної СРО надається відповідним органом державної влади, який регулює діяльність у цій сфері або галузі.

До функцій СРО у сільському господарстві можна віднести: нормативну (створення норм для регулювання галузі: етичних кодексів, стандартів, технічних регламентів; здійснення методичного забезпечення суб'єктів тощо); комунікативно-представницьку (СРО взаємодіють з органами державної влади, громадськими організаціями споживачів і представляють інтереси своїх членів тощо); нормативно-проектну (СРО беруть участь у розробці проектів законів, цільових програм інших нормативно-правових актів); внутрішньо-регулятивну (проведення професійної підготовки учасників СРО, ведення реєстрів, сертифікацію членів, проведення семінарів, тренінгів, круглих столів); захисну (захист інтересів своїх членів у органах виконавчої та судової влади); посередницьку (допомогу у врегулюванні спорів між членами СРО, членами СРО та споживачами); контрольну (розробку та впровадження механізму контролю за діяльністю членів СРО у межах наданих повноважень). Для статусних СРО характерним є сертифікація її членів, створення реєстрів професійних учасників ринку.

Слід наголосити на ролі СРО щодо забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції. Саме СРО забезпечать належний контроль, у т. ч. і за допомогою власних розроблених добрих практик, сертифікації, власних технічних регламентів, кодексів поведінки. Зазвичай це фактично підвищені зобов'язання у певній сфері (наприклад, не використовувати пальмову олію для виробництва молочної продукції учасниками певної сільськогосподарської асоціації).

Крім того, ефективною є система внутрішньої добровільної оцінки відповідності. Згідно із Законом України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15 січня 2015 р. № 124-VIII можливою є добровільна оцінка відповідності, яка здійснюється на добровільних засадах, у будь-яких формах, включаючи випробування, декларування відповідності, сертифікацію та інспектування, відповідність будь-яким заявленим вимогам. За певними винятками оцінку відповідності вимогам технічних регламентів виробники та інші особи застосовують самостійно, а у випадках, визначених у технічних регламентах чи передбачених ними процедурах оцінки відповідності, – із залученням органів з оцінки відповідності [13]. Така добровільна оцінка є ознакою зрілості учасників СРО, усвідомлення важливості довіри до виробленої ними продукції з боку споживачів і водночас певним вирашним моментом у світі глобальної конкуренції. Не поодинокими в Україні є випадки запровадження учасниками відповідного ринку сільськогосподарської продукції власних «добрих знаків», що вигідно відрізняє їх від інших суб'єктів господарювання. Тобто, певна СРО сама установлює змістове наповнення такого «доброго знака» і гарантує, що її учасники добросовісно дотримуються взятих на себе підвищених вимог щодо гарантій якості сільськогосподарської продукції.

У Європейському Союзі сфера органічного виробництва урегульована Постановою Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. «Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів та про скасування Регламенту (ЄЕС) № 2092/91» [14]. Положення цього нормативно-правового акту вказує на потребу у декларації виробника (vendor declaration), якою він гарантує відповідність продукту забороні використання ГМО.

Отже, держави Європейського Союзу уже давно працюють у системі «власного контролю» якості товарів. Зокрема, підприємства гарантують, що продукція виготовлена відповідно до певних стандартів, у т. ч. і стандартів СРО.

Висновки. Отже, СРО у сільському господарстві – це неприбуткові організації, які діють з метою власного упорядкування діяльності її учасниками в окремому виді, галузі, сегменті сільського господарства. Офіційно визнані СРО мають законодавчо визначені права й обов'язки, їм можуть делегуватися державою певні повноваження.

СРО у сільському господарстві можна класифікувати за певними критеріями: за суб'єктним аспектом (за професійним спрямуванням або представництвом певної галузі); залежно від галузі, сегменту сільського господарства; за певним територіальним принципом (міжнародні, всеукраїнські (національні), регіональні та локальні СРО); залежно від визначення офіційного статусу (статусні СРО, які визнані компетентним органом як такі, та безстатусні).

Кваліфікаційні вимоги СРО у сільському господарстві такі: кількісний склад учасників, особливості суб'єктного складу, наявність процедури кваліфікації членів, встановлення порядку сертифікації членів.

Список використаних джерел:

1. Ломакіна І. Державно-правове регулювання сільського господарства України. Підприємництво, господарство і право. 2009. № 10. С. 138–140.
2. Стратегічні напрями інституційного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні. К.: НІСД, 2014. 45 с.
3. Гончаренко О. Види саморегульованих організацій у господарській діяльності. Право і суспільство. № 4. С. 109.
4. Про визнання статусу Всеукраїнської громадської організації «Спілка оцінювачів землі» як саморегульованої організації оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок»: Наказ Державного комітету України по земельним ресурсам від 15 травня 2006 р. № 164. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0164219-06>.
5. Про визнання статусу Всеукраїнської громадської організації «Ліга оцінювачів земель» як саморегульованої організації оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок: Наказ Державного комітету України по земельним ресурсам від 15 травня 2006 р. № 164. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0342219-04>.

6. Філатова Н. Поняття та ознаки саморегульованих організацій. Вісник Академії правових наук України. 2013. № 1. С. 280–290.

7. Ковальова О.В. Нормативно-правові рамки становлення інституту саморегулювання в аграрному секторі економіки України. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2014. № 1. С. 283–287.

8. Порядок визнання Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру статусу саморегульованої організації оцінювачів, що проводять експертну грошову оцінку земельних ділянок від 05 жовтня 2004 р. № 1303: затверджений постановою Кабінету Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1303-2004-%D0%BF>.

9. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 09 грудня 2012 р. № 5462-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15?find=1&text=%F1%E0%EC%EE%F0%E5%E3%F3%EB>.

10. Порядок надання всеукраїнській громадській професійній організації статусу саморегульованої організації: затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 18 листопада 2009 р. № 21. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1221-2009-%D0%BF>.

11. Полухович Л. Деякі організаційно-правові питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника в контексті вимог Світової організації торгівлі. Підприємництво, господарство і право. 2011. № 10. С. 86–89.

12. Національна асоціація виробників м'яса та м'ясопродуктів України. URL: <http://www.rada.com.ua/ukr/catalog/19899/>.

13. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/124-19/page>.

14. Council Regulation (EC) № 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) № 2092/91. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ>.

МАМЧУР Л. О.,

здобувач

(Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»)

УДК 342.951

ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖСУБ'ЄКТНУ ВЗАЄМОДІЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті автор дослідив передумови та необхідність переосмислення адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів на засадах всебічного використання інформаційно-телекомунікаційних та аналітичних технологій. Встановлено відмінності у співвідношенні понять «взаємодія у сфері правоохоронної діяльності» та «взаємодія правоохоронних органів». Виокремлено переваги від побудови відносин взаємодії правоохоронних органів на основі принципу інформатизації. Встановлено взаємозумовленість розвитку інформаційних технологій і захищеності кіберпростору. У висновках узагальнено інші організаційно-правові заходи, реалізація яких є необхідною для забезпечення системи інформаційного супроводження процедур взаємодії інституцій правоохорони.

Ключові слова: інформаційні технології, високі технології, міжсуб'єктна взаємодія, правоохоронні органи, інформаційне супроводження, бази даних, кібербезпека.

